

УДК 37.091

О. В. Мартинюк,
заступник директора Комунального закладу «Луцька гімназія № 21
імені Михайла Кравчука Луцької міської ради Волинської області»

Цільові проекти дослідно-експериментальної діяльності — основа розвитку навчального закладу

Сучасні школи, що дбають про свій імідж, мають проводити науково-дослідну роботу. Це потребує високого кваліфікаційного рівня педагогічних кадрів і тісного зв'язку з ученими. Особливо важливе при цьому впровадження освітніх інновацій, зокрема портфоліо.

Ключові слова: модернізація освіти, компетентність педагога, портфоліо, оновлення системи оцінювання.

Martyniuk O. V. Research and Experimental Projects is a Basis of Educational Institution Development.

Modern schools caring of the image have to carry out research work. It demands the high qualifying level of pedagogical shots and their close connection with scientists.

Introduction of educational innovations, including portfolios, is especially important.

Key words: modernization of education, teacher competence, portfolio, updating of estimation system.

Дослідження створює нові знання.

Н. Армстронг

Постановка проблеми. У ХХІ столітті освіта перетворюється на одне з основних джерел стратегічних ресурсів людського капіталу та знань, що визначають загальний рівень розвитку суспільства. Освіта, яка вчить жити успішно в сучасному світі, має велику цінність.

При цьому важливого значення набуває модернізація структури, змісту й організації освіти на засадах компетентнісного підходу, переорієнтації змісту освіти на цілі сталого розвитку, розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення її якості.

Це змушує заклад освіти відмовитися від неефективних форм і методів навчання, оновлювати зміст навчального матеріалу, адаптуватись до нового замовлення на освіту, постійно тримати у полі зору власний імідж. Тому особливо актуальною є проблема організації і проведення дослідно-експериментальної та інноваційної роботи педагогічними колективами загальноосвітніх навчальних закладів.

Організація науково-дослідної роботи – найбільш складний та відповідальний вид педагогічної діяльності у сучасній школі. За структурою, обсягом роботи та якістю вона дуже нагадує наукову діяльність. Тому школі необхідна якісна підготовка педагогічних кадрів

і тісний зв'язок із вченими. Адже головною рушійною силою інноваційної діяльності навчального закладу є вчитель, оскільки суб'єктивний чинник вирішальний під час впровадження та поширення нововведень. Однак педагогом-новатором не народжуються, їх навіть не готують у вузах, ним можна стати лише самовіддано працюючи, приділяючи значні зусилля для постійного самовдосконалення.

Управління процесом формування професійної компетентності педагогічного колективу в умовах інноваційного закладу ми розглядаємо як взаємодію керівника і вчителя, що має своїм результатом цілеспрямований розвиток особистості педагога. Наблизити вчителя до науки, а науку до вчителя зобов'язана методична служба навчального закладу. Саме в конкретному педагогічному колективі відбувається його професійне становлення, тому роботу адміністрації закладу освіти з формування професійної компетентності вчителів можна розглядати як складну динамічну і цілісну систему, що має свої цілі й завдання, зміст і структуру, форми і методи організації [8, 27]. Зазначимо, що ця система є унікальною для кожної школи, оскільки призначена для розвитку професійної компетентності вчителів як окремих і неповторних індивідуальностей в умовах певного напрямку діяльності інноваційного закладу.

Виклад основного матеріалу. Опираючись на досвід реалізації освітніх експериментів на базі нашої гімназії, можемо стверджувати, що однією з визначальних ознак будь-якої зміни є її динамічний характер. Досягання певного результату спричиняє виокремлення нових проблем та ідей щодо їх реалізації.

Так, наш навчальний заклад має майже десятирічний досвід розробки та впровадження інноваційних особистісно зорієнтованих технологій навчання і виховання, яке ґрунтувалося на семестрово-блочно-заліковій системі навчання та створенні інформаційного освітнього середовища.

Протягом 2001–2006 років на базі гімназії проведено перший педагогічний експеримент на тему «Розробка та впровадження інноваційних особистісно зорієнтованих технологій навчання і виховання». У його контексті в роботу гімназії впроваджено авторську технологію кандидата психологічних наук, доцента С. І. Подмазіна: особистісно зорієнтований урок, особистісно зорієнтований виховний захід, семестрово-блочно-залікова система навчання.

За роки реалізації дослідно-експериментальної роботи розроблено модель випускника гімназії, шляхи формування компетентностей випускників, модель особистісно зорієнтованого управління, навчання, виховання та психологічного супроводу експерименту.

Внесені зміни в навчально-виховний процес (скорочені спарені уроки, посеместрове блокування предметів, особистісно зорієнтований урок, додаткові індивідуальні заняття) сприяли створенню психологічного комфорту в навчальному закладі, формуванню у гімназистів цілісної системи знань з усіх предметів, активної позиції суб'єктів навчально-виховного процесу до результатів своєї праці [9, 23].

Позитивні результати впровадження першого експерименту стали основою для широкого запровадження ІКТ у навчально-виховний процес. У 2007 році педагогічний колектив розпочав роботу над новим освітнім проектом «Реалізація особистісно зорієнтованого навчання і виховання із використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій».

Важко сьогодні уявити сучасний урок без використання комп'ютерних технологій. Дуже широким є спектр їх функцій: від урізноманітнення форм роботи, зацікавлення предметом, розвитку активності та самостійності учнів до контролю знань, умінь і навичок.

За час проведення експерименту створено належну матеріально-технічну базу: мультимедійні проектори, інтерактивні дошки, кабінет інформаційних технологій, конференц-зал. Усе це використовують учителі гімназії на уроках, годинах спілкування,

позакласних заходах. Джаннет Вос, американський педагог, стверджує: що більше інформації поєднуємо, то більше запам'ятовуємо [3, 47].

Як логічне продовження дослідно-експериментальної роботи, проведеної протягом 2007–2012 рр., став відбір нашого навчального закладу до участі у Національному проекті «Відкритий світ». Він передбачає створення освітньої інфраструктури на основі безпроводної мережі четвертого покоління, стандартизацію й уніфікацію методик навчання і створення централізованої системи навчання та оцінки знань учнів. Для реалізації завдань проекту ми отримали п'ять мультимедійних комплексів та 60 планшетів.

Основними завданнями, які постають перед педагогічним колективом щодо реалізації зазначеного проекту, є:

- створення комп'ютерно-технологічної бази педагогічного дослідження на основі використання у навчальному процесі сучасних ІКТ та мережі Інтернет;
- розробка методики використання інтерактивних комп'ютерних комплексів у навчально-виховному процесі.

Подальше удосконалення цього процесу, приведення у відповідність семестрово-блочно-залікової системи до засад Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, Концепції профільного навчання в старшій школі вимагає, окрім 12-бальної системи оцінювання, використання інноваційних систем оцінювання навчальних досягнень школярів.

Актуальність проблеми оновлення системи оцінювання, напрацювання закладу щодо удосконалення навчально-виховного процесу, врахування потреб учнів, батьків обумовили вибір теми нової дослідницької діяльності в гімназії – «Впровадження інноваційної системи оцінювання досягнень учнів як шлях підвищення якості освіти».

Загальнотеоретичні основи дослідження становлять наукові праці, які ґрунтуються на ідеях удосконалення контролю та оцінювання знань і вмінь дітей у загальноосвітніх навчальних закладах (Ш. Амонашвілі, Б. Анан'єв, А. Алексюк, М. Бернштейн, М. Брейгіна, М. Володін, В. Гордієнко, О. Ляшенко, О. Леонтьєв, В. Паламарчук, В. Шаталов, І. Цатурова, М. Штульман та ін.), зокрема в модульному навчанні (А. Андрущук, Г. Біляніна, В. Бондар, Л. Булонський, І. Галковська, Е. Лузик, О. Мішеніна, Є. Могильовкін, Дж. Рассел, Л. Романишина, П. Сікорський, Є. Сковін, П. Третьяков, Н. Шиян та ін.), у використанні інноваційних систем оцінювання (С. Гончаров, Е. Гронвуд, Е. Зачесова, О. Локшина, Т. Канівець, Г. Ксензова, Т. Новікова, А. Прутченков, Т. Пінська, Е. Федотова та ін.) [8, 44].

Удосконалення підходів до оцінювання результатів навчання посилюється інтеграційними процесами в Європі та необхідністю віднаходження певного консенсусу щодо концептуальних засад оцінювання, що застосовуються різними країнами. З метою визначення основних критеріїв для удосконалення системи оцінювання в країнах ЄС на сучасному етапі відбувається розробка таких ключових понять:

- Що має бути базою для оцінювання: досягнення особистості порівняно з іншими учнями (оцінювання щодо норми) чи досягнення відносно незалежного стандарту (оцінювання щодо критерію)?
- Які засоби перевірки правильності необхідні для встановлення правдоподібності оцінювальних рішень?
- Яким чином має бути забезпечена якість процесу оцінювання?

Головний вектор інновацій в освіті – упровадження форм та методів особистісно орієнтованого навчання. Застосування новітніх підходів сприяє підвищенню ефективності соціальної та адаптивної функцій освіти. Сучасне оцінювання не зводиться до виявлення недоліків, прогалин, а розглядається як критичний аналіз освітнього процесу для визначення напрямків його вдосконалення. Мова йде не стільки про зміну засобів, інструментів оцінювання, скільки про зміну «філософії»: оцінювання – це не фіксація результатів, а рубіж, за яким іде новий виток розвитку, підвищення якості освіти.

Новий підхід в оцінюванні – впровадження накопичувальної системи навчальних досягнень. Така система отримала назву *портфоліо*. Оцінювання за допомогою портфоліо в останні роки значно поширилося в західноєвропейських країнах та США. В Америці цей метод ставлять в один ряд з оцінюванням на основі результатів і використовують насамперед у навчанні, заснованому на компетентнісному підході [1, 25]. По суті, портфоліо є одним з видів так званого автентичного оцінювання – «справжнього оцінювання», або оцінювання реальних досягнень учнів, яке застосовується переважно в особистісно орієнтованій освіті та передбачає виявлення сформованості умінь і навичок учнів у ситуаціях, максимально наближених до реального життя, повсякденного чи професійного. Воно використовується і в профільному навчанні учнів загальноосвітніх шкіл як різновиду практично орієнтованої освіти. У навчанні на основі компетентнісного підходу автентичне оцінювання спрямовано на виявлення рівня сформованості компетентностей.

Узагальнимо випадки, у яких учителю необхідні нові підходи до завдань оцінювання:

– коли для досягнення результатів необхідно вирішувати складні колективні завдання;

– коли бажає спонукати учнів до висловлювання ними розуміння ідей, а не відтворення фрагментів певної інформації;

– коли переходить від простої перевірки знань і вмінь до оцінювання знань, необхідних для створення демократичних інститутів суспільства (наприклад, здатності спільно працювати, приймати рішення, висловлювати обґрунтовані думки, розв'язувати конфлікти тощо);

– коли потрібно спонукати як вчителя, так і учнів до роздумів над якістю навчання і над тим, як її можна підвищувати;

– коли треба надати учням можливість демонструвати свою здатність обдумувати та вирішувати дискусійні питання й проблеми;

– коли оцінюють старанність, яку учні вкладають у співпрацю, і заохочують допомагати один одному в роботі;

– коли намагаються повністю оцінити всі навчальні досягнення учнів, які є результатом їх взаємодії [11, 37].

Уведення портфоліо в процес навчання вимагає зміни концепції діяльності школи, змісту і методики цілісного педагогічного процесу. Ряд дослідників у зв'язку з цим говорять про «планування у зворотному напрямку»: вчителі на основі спостереження й аналізу навичок і знань, які необхідні школярам для успішної діяльності з організації портфоліо, вносять зміни в навчальні програми та методику навчання.

Однак із введенням такого інноваційного підходу виникає і ряд проблем:

– опір інноваціям з боку педагогів та учнів, особливо на початковому етапі;

– недостатність спеціальних знань у викладачів і необхідність навчання їх такого роду оцінювання і планування;

– конфлікт між традиційними вимогами до організації процесу шкільного навчання, оцінюванню його якості, з одного боку, й автентичним оцінюванням як реформа – невідповідність між існуючими освітніми стандартами і міждисциплінарним підходом до побудови змісту навчання в школі, який диктує технологія портфоліо.

Процес автентичного оцінювання (портфоліо, проект, презентації та виставки результатів діяльності учнів) формує навколо себе безперервну дію в різних формах. Виникає і розвивається новий зміст відносин *учитель – учень, учень – учень, учитель – батьки, учень – батьки*. Різноманітність форм взаємодії (обговорення, зустрічі, консультації, виправлення і переробка проектів, наведення доказів) у кінцевому підсумку приводить до появи нових напрямків розвитку

навчання, учіння, змісту й оцінювання освіти. У цьому зв'язку значення інноваційної технології автентичного оцінювання визначається як «сприяння динамічному розвитку рефлексії і дії», що значно цінніше, ніж статичне освітнє нововведення.

Зміна методики навчання у зв'язку з введенням портфоліо в навчальний процес спрямовується насамперед на оволодіння учнями навичками рефлексії, групової роботи, самопрезентації, критичного мислення, проектно-дослідницької діяльності. Для цього широко використовуються рольові ігри, дискусії, завдання на розгляд проблемних ситуацій. У зарубіжній науково-педагогічній літературі особливо виділяється значення кооперативного способу роботи. Відповідно, роль учителя в профільній школі змінюється: він стає наставником, тренером, «групою підтримки», ментором, тьютером і медіатором в одній особі. Впровадження портфоліо приводить до перегляду організації процесу навчання та розкладу занять. Часто вводиться блочно-модульний спосіб навчання, проводяться додаткові індивідуальні заняття, щоб надати учням час на групові зустрічі та індивідуальні консультації [12, 24].

Організовуючи освітню діяльність, кожен навчальний заклад має орієнтуватись не тільки на формальне виконання навчальних планів, програм, але і на отримання власного позитивного освітнього результату. Як зазначила Л. Гриневич у виступі на колегії МОН України, цього можна досягти лише тоді, коли вчителю буде надано можливість вільно реалізовувати свої творчі плани та ідеї. І, що важливо, потрібно врахувати в цих результатах потреби сучасного суспільства та спрямувати діяльність методичних служб на:

- по-перше, оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями та запровадження

на їх основі дистанційних форм навчання. Це не данина моді, а вимога часу. За прогнозами ЮНЕСКО, у XXI столітті діти будуть проводити в школі лише 30 % часу, 40 % буде відведено на дистанційне навчання, а решта – на самостійне. Саме тому важливо особливо ретельно підійти до опанування засадами дистанційної педагогічної діяльності. Окрім того, це дасть змогу проводити якісний початковий процес за теперішніх складних економічних умов;

- по-друге, підвищення індивідуальної технологічної готовності вчителів до здійснення інноваційної діяльності. На думку видатного педагога А. Дистервега, не прагнучи наукової роботи, вчитель підпадає під владу трьох демонів: механічності, буденності, банальності;

- по-третє, формування акмеологічної компетентності вчителя. Основним чинником у становленні успішного, творчого педагога є стимулювання до інноваційної діяльності. Система стимулювання має включати застосування організаційних, економічних і психологічних спонук, орієнтованих на потреби вищого порядку. Важливо, щоб спонукання інноваційної праці було комплексним, диференційованим, індивідуальним, динамічним та гнучким.

І основне – забезпечити умови для вибору учнем індивідуальної траєкторії розвитку. Адже «генії не падають з неба, вони повинні мати можливість отримати освіту й мати умови для розвитку», стверджував А. Бебель.

Отже, можна зробити **висновок**: позитивний кінцевий результат діяльності сучасного навчального закладу залежить від того, наскільки грамотно й послідовно організовано інноваційну та дослідно-експериментальну діяльність усього педагогічного колективу.

Література

1. Василенко Н. В. Портфоліо педагога й учня / Н. В. Василенко. – К. : Основа, 2010. – 63 с.
2. Гончаров С. М. Інтерактивні технології навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу / С. М. Гончаров. – Рівне : НУВГП, 2006. – 172 с.
3. Ідея. Пошук. Знахідки : навч.-методич. зб. / Н. С. Луцьок. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2012. – 520 с.
4. Інноваційні стратегії неперервної освіти педагогів в системі післядипломної освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 14–15 травня 2014 р. – Ч. II / уклад. Н. А. Поліщук, В. В. Камінська. – Луцьк : ВІППО, 2014. – 148 с.
5. Васильченко Л. Технологія портфоліо в освіті / Л. Васильченко // Управління школою. – 2007. – № 13.
6. Канівець Т. М. Основи педагогічного оцінювання : [навч.-методич. посібн.] / Т. М. Канівець. – Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2012. – 102 с.
7. Локшина О. Оцінювання успішності учнів у зарубіжній школі / О. Локшина // Рідна шк. – 2000. – № 11. – С. 6–10.
8. Нормативно-правове забезпечення I етапу дослідно-експериментальної роботи «Впровадження інноваційної системи оцінювання учнів як шлях підвищення якості освіти» / уклад. О. В. Мартинюк. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2014. – 60 с.
9. Організатору інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи у ЗНЗ : методич. посібник / авт.-упорядн.: І. Н. Євтушенко, Ю. І. Завалевський, С. В. Кириленко та ін. – К. – Чернівці : Букрек, 2014. – 420 с.
10. Орієнтація на особистість. З досвіду впровадження особистісно зорієнтованих технологій навчання та виховання / упоряд. Н. С. Луцьок. – Луцьк : [б. в.], 2006. – 514 с.
11. Порівняльна ефективність модульних технологій навчання та інноваційних систем оцінювання в школі. Сер. 2. Інновації в оцінюванні навчальних досягнень учнів в шкільній освіті / упорядн. О. В. Мартинюк. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2014. – 48 с.
12. Портфоліо як засіб підвищення якості освіти : методич. вісн. – Вип. 2 / упорядн. Л. Скальська, О. Нижник, А. Дутчак, С. Клімковська. – Івано-Франківськ : ОІППО, 2009. – 59 с.